

GELOOF EN SEKSUALITEIT: het misbruik voorbij
Overdenking tijdens nieuwjaarsvespers 2019,

Utrecht, Ste. Getrudis kathedraal

Aartsbisschop Joris Vercammen

“Binnenin zit licht”, zegt onze Rotterdamse pastoor Hans de Rie in een mooi interview in het Algemeen Dagblad. Misschien hebt u het ook gelezen. Het verscheen de dag voor kerstmis. De titel boven het interview is uitdagend. “Ondanks de secularisatie worden de banken van de Paradijkerk voller.” Enkele dagen voor het interview verscheen een nieuw rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau over de christenen in Nederland. De kerken lopen leeg. Kerken zijn niet langer in staat mensen te boeien met hun boodschap. Zo niet de Paradijkerk dus.

“Binnenin zit licht.” Op het feest van Epifanie gaat het over Jezus die het van God gegeven Licht voor de Volkeren is en we hebben gebeden dat ons leven “van Zijn licht en Zijn waarheid zouden mogen getuigen”. Hans vertelt over de gesprekken die hij voert met mensen die de Paradijkerk binnen komen lopen. Hij nodigt hen uit hun levensverhaal te doen want hij is ervan overtuigd dat er vanuit het levensverhaal, met zijn duistere diepten, terug naar het licht geklommen kan worden.

Het afgelopen twee jaar werden ook wij samen verplicht om af te dalen in een duistere afgrond die hoort bij recente levensverhaal van onze kerk. De slachtoffers van het seksueel misbruik door enkele priesters van onze kerk, hebben ons daartoe verplicht. Terecht. Hun moed verdient onze waardering. Dankjewel daarvoor. Maar kunnen ook wij terug naar het licht klimmen?

De onderzoekscommissie wijst op de ‘familiaire cultuur’ die een overdreven loyaliteit met zich brengt en een bepaalde sociale controle die mensen zou beknotten in hun vrijheid mistoestanden te melden. Herkenbaar. Het zijn de nadelen van een cultuur die ook vele voordelen zou bieden. Zoals: de korte lijnen, de betrokkenheid op elkaar, de geborgenheid, e.d. Sommigen stellen dan ook dat het voldoende is deze nadelen op te vangen door het aanscherpen van procedures en het nemen van maatregelen die de pastores in hun pastoraal functioneren moeten ondersteunen.

Ongetwijfeld zijn die initiatieven nodig, maar de vraag is of de analyse, wel ver genoeg gaat. Bij het misbruik gaat het niet op de eerste plaats om het ‘familiaire’ van onze cultuur, het gaat om narcistisch op zichzelf gericht zijn, om geniepigheid en manipulatie, het gaat om machtsmisbruik en klerikalisme. Het is bekend dat daders van seksueel misbruik niet voelen wat ze anderen aandoen. Het zijn mensen met een bevroren gevoelsleven die zich recht houden aan formele structuren en aan de macht die hun positie met zich brengt. Als je dat bedenkt is het meteen duidelijk dat een en ander vermoedelijk samengaat met een gebrek aan spiritueel leven met een zekere diepgang. Het misbruik heeft wellicht ook een relatie met de tijdsgeest waarin onnodige taboes werden geslecht. Door het wegvallen van de morele regels die bij het taboe hoorden, presenteerde zich de onderdrukte seksuele drift in alle hevigheid. De daders maakten gebruik van positie en status om zichzelf uit te leven. Men werd niet langer geremd door de moraal, maar men had evenmin een innerlijk spiritueel kompas dat de weg wijst naar schroom en tederheid, dus: naar kwaliteit in relaties.

De vraag is nu of we precies dat manco wel opgemerkt hebben, laat staan dat we er vragen bij gesteld hebben. En als dat zo is dat we dat niet hebben gedaan, dan zegt dat ook iets over hoe wij zelf met geloof en kerk, met anderen en met onszelf omgaan. Geloof dringt door tot alle aspecten van je leven en tot alle vezels van je bestaan als mens en medemens. Geloof is dus een zaak van het hart, en dat verdraagt zich maar moeilijk met de vrieskou van een bevroren gevoelsleven.

Seksualiteit is dan ook maar een aspect van het misbruik, dat vooral misbruik van macht en vertrouwen is. En het geschokte vertrouwen haalt niet alleen de slachtoffer maar ook de hele kerkgemeenschap onderuit. Werken aan herstel kan maar door meer oog te krijgen voor het geloof als hartszaak. Dat vraagt dat we samen een spiritueel pad gaan. Belangrijk is dat we daarin authentiek zijn en in ons geloven dicht bij onze ervaringen als aardse mensen blijven. Onze seksualiteit behoort tot dat aardse en het biedt ons precies daarom kansen tot verbondenheid die kracht en vreugde schenkt.

Het gevaar is namelijk dat, als gevolg van misbruik, de seksualiteit opnieuw in een negatief daglicht komt te staan. Als dat gebeurt zijn we verder weg dan ooit van een menswaardige seksuele cultuur die onze lichamelijke en vermogen tot liefhebben en erotisch spel erkent als een scheppingsgave. Het is zeker een kwetsbare gave die behoefte heeft aan bescherming, maar het is een gave die ook staat voor levenskracht en verbinding. We moeten als kerk zeker zeggen dat we de vloek van het seksueel geweld en misbruik te weinig bestreden hebben, maar evenzeer dat we betreuren dat we de zegen van de seksuele genieting te weinig hebben beleden. Zo zegt het document 'leven, lust en liefde' van de Raad van Kerken het. (nummer 5)

Seksualiteit is te zeer geregeld geworden vanuit plichten en rechten. In een bepaalde culturele context was dat nodig en nuttig. Daarom stelt de Raad van Kerken: "Opgave thans is het de ordeningsregels zo te herijken, dat liefde en passie, levenslust en levensvreugde er niet door gehinderd worden, terwijl toch de bescherming van de menselijke waardigheid en gelijkwaardigheid (...) erdoor bevorderd worden." (nummer 9) Menselijke seksualiteit heeft een ont-wapenend karakter en ze heeft met overgave te maken. Daarin is ze een bondgenoot van het geloof dat dezelfde kenmerken heeft. Beide vragen om het nemen van verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat tederheid en respect leidende principes zijn waardoor het leven van mensen aan kwaliteit wint en we kunnen ervaren hoe dicht we God kunnen naderen in dit aardse leven, al heeft deze ervaring van nabijheid de gestalte van verlangen.

Dat zingen we straks ook, in ons slotlied: Wij van de aarde, samen op reis levenslang, zien wat er goed is en ervaren dat het ons doet verlangen naar het land waar levenskracht en verbinding vanzelfsprekend zijn. Seksualiteit is zo een goed dat ons verlangen aanwakkert. We moeten het bespreekbaar maken in de kerk(en), maar dat vraagt respect en openheid, en vooral ook inzet om van onze parochies, van onze kerk, meer te maken dan een min of meer formeel samenzijn. Dat betekent dat we ons committeren aan elkaar en dat we dus streven naar kwaliteit en diepgang in de relaties die we met elkaar aangaan. Zo kunnen we ook de meest kwetsbare zaken uit ons leven met elkaar delen en bespreken. Zo geven we elkaar en vele anderen hoop. Het is dus ook de manier om kerkbanken weer te laten volstromen, al is het daar op de eerste plaats niet om te doen. In vele parochies zijn er heel goede aanzetten daarvoor aanwezig, laat ons dus op dat spoor verder gaan.

De Paus, geconfronteerd met een oneindig groter probleem dan dat van ons, schreef aan zijn Amerikaanse collega-bisschoppen dat ze niet moeten denken dat ze de geloofwaardigheid van hun kerk kunnen terugwinnen door het 'simpelweg afkondigen van besluiten of het instellen van commissies of het aanpassen van procedures, alsof we aan het hoofd stonden van een personeelsafdeling'. Misbruik wordt volgens hem te vaak gezien als een 'organisatorisch probleem'. Daarom heeft de huidige tijd ook geen behoefte aan bisschoppen als bestuurders, maar aan mensen – bisschoppen en vele anderen – die Gods aanwezigheid in de geschiedenis kunnen ontdekken en onderscheiden, aldus de paus. Ga maar midden in het leven staan, is zijn aansporing, midden in de cultuur en de samenleving, midden de werkelijkheid om 'deze te waarderen en van haar te leren, zonder echter door haar gegijzeld te worden.' (Hoe oud-katholiek kan een paus zijn!)

Hans de Rie probeert altijd een touwtje te vinden om uit de diepte van de afgrond terug naar boven te kunnen klimmen. Is precies onze oud-katholieke spiritualiteit met haar respect voor mensen en haar streven naar verbondenheid en gemeenschap, naar de ervaring van met elkaar het leven als pelgrim op het levenspad te delen, niet het touwtje dat in onze parochies hangt en waaraan we naar boven klimmen? Naar het licht dus. En op weg naar wat Jesaja beschrijft als ons voorland: van geweld in je land wordt niets meer vernomen, de Heer zal voor altijd licht geven, de dagen van rouw zijn voorbij”. (Jesaja 61, 17.21) Een mooiere nieuwjaarswens is er toch niet? Dus: touw klimmen maar!

Gezegend 2019.

© Joris Vercammen